

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำมาเรียบเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในสภาพปัจจุบัน
- 2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)
- 2.3 การใช้ตัวแบบ (Modeling)
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

2.1 คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในสภาพปัจจุบัน

เป็นที่ทราบกันว่าหลักสูตรมัธยมศึกษา 2524 ทั้งเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอนและจุดมุ่งหมายมีลักษณะร่วมกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ มุ่งพัฒนาเพื่อปลูกฝังจริยธรรม เด็กจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมอันดีในวันข้างหน้าเพื่อความเจริญงอกงามและความสงบสุขของสังคม (ปรีชา จันทรสิทธิเวช, 2523)

เนื่องจากผู้เรียนในวัยมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นวัยที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การสอนจริยศึกษาในเรื่องที่เป็นนามธรรม จะต้องใช้เทคนิควิธีการและตัวอย่างที่ความเหมาะสมกับวัยของเด็กจึงจะได้ผลแต่การเรียนการสอนจริยศึกษาที่ผ่านมายังไม่เกิดผลดีเท่าที่ควรอาจจะกล่าวได้ว่าประสบความล้มเหลว ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น 1) การสอนจริยศึกษาส่วนมากเน้นการจดจำเนื้อหาเป็นสำคัญ แทนที่จะจัดกิจกรรมให้เด็กเห็นเข้าใจ ให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงการเรียนการสอนที่ผ่านมาจึงทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย จะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่จะทำคะแนนข้อเขียนจริยศึกษาได้ดีแต่ก็ล้มเหลวในทางปฏิบัติ 2) การขาดบุคลากรและผู้สอนที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านจริยศึกษาแท้จริง นอกจากนี้โรงเรียนมิได้ตระหนักว่า การสอนจริยธรรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งคณะผู้บริหารโรงเรียนด้วย มิใช่ครูสอนจริยธรรมเท่านั้น เข้าทำนองที่สอนให้ประพุดดี ปฏิบัติชอบก็สอนไป ที่ทำผิดเหลวไหลก็ยังทำต่อไป ฉะนั้นนักเรียนยังขาดตัวอย่างที่ดี สิ่งเหล่านี้คือสาเหตุที่ทำให้การสอนจริยศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร 3) ลักษณะเนื้อหาวิชาทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย มองไม่เห็นประโยชน์จากการเรียน เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมิได้กำหนดลงไปว่าชั้นใดจะเรียนเรื่องอะไร

เพื่อให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของเด็กแต่ละวัย และมีได้เรียงลำดับว่าคุณธรรมใดควรสอนก่อนหลัง เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานรองรับที่จะเรียนคุณธรรมอื่นต่อไป ฉะนั้นจึงเป็นการยากสำหรับผู้สอนที่จะเริ่มต้นงานของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สิ่งทีกล่าวข้างต้นนี้สร้างปัญหาให้กับผู้เรียน ทำให้นักเรียนขาดความรับผิดชอบขาดความมีระเบียบวินัย เห็นแก่ตัว เกียจคร้าน ฯลฯ อันเป็นสาเหตุก่อให้เกิดปัญหาสังคม การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องแก้จุดที่สำคัญที่สุดคือการสร้างเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม ตั้งแต่เด็กเล็กๆ เป็นต้นไป โดยการปรับปรุงการเรียนการสอนจริยศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

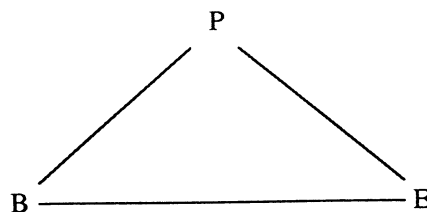
การสอนจริยศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. 2524 นี้ ต้องการจะปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดในจิตใจเด็กมิใช่เรียนเนื้อหาเพื่อรู้ แต่หมายความว่าผู้สอนจะต้องทั้งปลูกและฝังคุณธรรมทั้งหลายให้แก่เด็ก โดยเน้นความดีงามที่จะประพบัติ และให้มีการปฏิบัติจริงอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

การสอนจริยศึกษาจะมุ่งสอนเฉพาะคุณธรรมข้อใดข้อหนึ่งย่อมเป็นไปได้ยาก เนื้อหาของจริยศึกษาส่วนหนึ่งได้นำไปสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ ฉะนั้นในการเรียนการสอนครูจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจเสียก่อนว่าจริยศึกษานั้นสอดแทรกอยู่ในกลุ่มวิชาใด อยู่ในตอนใดและเรื่องใดบ้าง ครูอาจจะมึวิธีการอย่างอื่นที่จะปลูกฝังจริยธรรม ให้แก่ผู้เรียนเพราะการเรียนการสอนผู้สอนสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ผู้วิจัยเห็นว่าวิชาต่างๆ และกระบวนการเรียน การสอนเอื้ออำนวยในการปลูกฝังจริยธรรมของผู้เรียนได้มาก ผู้วิจัยขอเสนอแนะการสอนหรือการปลูกฝังจริยธรรม โดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) การใช้ตัวแบบ (Modeling) ของแบนดูรา (Bandura,1977) เนื่องจากเหมาะสมกับวัยของเด็กตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kohlberg , 1976) ขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรม ระดับตามกฎ-เกณฑ์ (10-16ปี) และจากการศึกษา มีงานวิจัยที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรม โดยใช้ตัวแบบ (Modeling) ดังที่ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอ

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) (Bandura , 1977)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราเป็นทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการการเกิดพฤติกรรมได้อย่างสมบูรณ์ แบนดูรา มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์นอกจากปฏิกิริยาสะท้อนแล้วเกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น การเรียนรู้พฤติกรรมใหม่เหล่านั้นสามารถเรียนรู้ได้โดยประสบการณ์ตรง หรือเรียนรู้จากการสังเกต ในการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์แบนดูราได้อธิบายในรูปของการมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม

แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรม (B) องค์ประกอบส่วนบุคคล (P) และองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม (E)

จากรูปแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรม องค์ประกอบบุคคลและองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน พฤติกรรมมนุษย์สามารถกำหนดสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมสามารถกำหนดพฤติกรรม พฤติกรรมสามารถกำหนดองค์ประกอบส่วนบุคคล องค์ประกอบส่วนบุคคลสามารถกำหนดพฤติกรรม ได้เช่นกัน

2.21. ตัวกำหนดพฤติกรรม (Behavior Determinant)

เบนคูรากล่าวถึงตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ไว้ 2 ประการ คือ

1) ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม (Antecedent Determinant) เบนคูรา ได้อธิบายเรื่องนี้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมเช่นนั้นเป็นประจําอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้บุคคลสามารถคาดการณ์ได้ว่า ถ้าสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วจะมีอีกสิ่งหนึ่งตามมา การรู้ความสัมพันธ์เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้จะทำให้บุคคลสามารถทำนายเหตุการณ์ได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นอย่างไรภายใต้ภาวะการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อนถ้าบุคคลนั้นมีความสามารถทางสติปัญญาสูงก็จะสามารถคาดการณ์ถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ และจะเลือกกระทำหรือแสดงพฤติกรรมของเขาให้สอดคล้องกับการคาดการณ์ของเขา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับสิ่งเร้าหนึ่งนั่นเอง ดังนั้น การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับอีกสิ่งเร้าหนึ่งนี้จะมีผลต่อการเกิดพฤติกรรมหรือไม่เกิดพฤติกรรม จะมีผลต่อการคงอยู่หรือหายของพฤติกรรมบุคคล เพราะบุคคลจะยึดเอาสิ่งเร้าหนึ่งมาทำนายการเกิดของอีกสิ่งเร้าหนึ่ง เช่น เห็นท้องฟ้ามีดครึ้ม บุคคลจะรีบเดินกลับบ้าน เนื่องจากคาดการณ์ว่าฝนจะตก ฉะนั้นตัวกำหนดพฤติกรรมที่เป็นสิ่งเร้าจึงได้แก่สิ่งเร้าต่างๆ ที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมและเป็นสิ่งเร้าที่ปรากฏ ในสภาพแวดล้อมของบุคคลซึ่งเกิดก่อนพฤติกรรม จึงเรียกตัวกำหนดพฤติกรรมนี้ว่าตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกิดก่อนพฤติกรรมซึ่งก็คือสิ่งเร้านั่นเอง

2) ตัวกำหนดที่เป็นผลกรรม (Consequent Determinant) ตัวกำหนดพฤติกรรมอีกตัวหนึ่งคือ ผลกรรม เบนคูรามีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสังคมมนุษย์เป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมว่าพฤติกรรมใดกระทำแล้วได้รับรางวัล หรือ ผลกรรมทางบวกและ

พฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับผลการกระทำทางลบ การเรียนรู้ผลกระทบเงื่อนไขดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เลือกกระทำพฤติกรรมที่ได้ผลการกระทำทางบวก หรือ การเสริมแรงจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมที่จะได้รับผลกระทบทางลบหรือการลงโทษ ดังนั้นการเกิดพฤติกรรมจึงขึ้นอยู่กับผลกระทบ ถ้ากระทำพฤติกรรมใดแล้วมีผลทางบวก พฤติกรรมนั้นก็จะเกิดขึ้น และถ้าพฤติกรรมใดกระทำแล้วได้รับผลลบ พฤติกรรมนั้นก็จะลดลงหรือหายอย่างไรก็ตามการเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบนี้สามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากการสังเกตจากตัวแบบหรือการกระทำของผู้อื่นที่สังเกตเห็นซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม

2. วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์

เบนคูรา (1977) กล่าวถึงการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 2 วิธี คือ

2.1 การเรียนรู้จากผลการกระทำ (Learning by Response Consequence) วิธีการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นการเรียนรู้เบื้องต้นที่สุดและเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงก็คือการเรียนรู้จากผลการกระทำทางบวกและทางลบ ซึ่งได้แก่การเรียนรู้จากผลการกระทำ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า มนุษย์มีความสามารถทางสมองในการที่จะใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ที่ผ่านมา มนุษย์มีความสามารถที่จะรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ กระบวนการเรียนรู้จากผลการกระทำ ผลกรรมจะทำหน้าที่ 3 ประการ

2.1.1 หน้าที่ในการให้ข้อมูล (Information Function) การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นไม่เพียงแต่เรียนรู้เพื่อตอบสนองเท่านั้น แต่มนุษย์ยังสังเกตผลของการกระทำนั้นด้วย โดยการสังเกตความแตกต่างของผลที่ได้รับจากการกระทำของเขาว่า การกระทำใดในสภาพการณ์ใดก่อให้เกิดผลการกระทำอย่างไร ข้อมูลด้านนี้จะเป็นแนวทางหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในอนาคต

2.1.2 หน้าที่ในการจูงใจ (Motivational Function) กระบวนการเรียนรู้ผลกระทบทำหน้าที่จูงใจ หมายถึง ความเชื่อในการคาดหวังผลกระทบของบุคคล คือ ผลการกระทำใดเป็นที่พึงปรารถนาย่อมจูงใจให้เกิดการกระทำมาก ผลการกระทำใดไม่เป็นที่พึงปรารถนาย่อมทำให้เกิดการจูงใจต่ำและทำให้มนุษย์หลีกเลี่ยงการกระทำนั้น

2.1.3 หน้าที่ในการเสริมแรง (Reinforcing Function) การกระทำใดๆ ก็ตาม ถ้าได้รับการเสริมแรงการกระทำนั้นย่อมมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก แต่สิ่งที่สำคัญก็คือเงื่อนไขการเสริมแรง (Contingency of Reinforcement) ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้ได้จากข้อมูลเดิมและการจูงใจ ตลอดจนการหาข้อสรุปได้ถูกต้อง การเสริมแรงจะไม่มีอิทธิพล ถ้าบุคคลไม่รู้ว่าเงื่อนไขการเสริมแรงมีไว้อย่างไร

2. การเรียนรู้จากตัวแบบ (Learning Through Modeling) หรือกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากปัญหาของผู้สังเกตแบบดูรากล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ จากผลกรรมมีข้อจำกัดอยู่มาก ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เรียนรู้มีมากกว่าที่เวลาและโอกาสจะอำนวย ดังนั้น การเรียนรู้จากการเลียนแบบ จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางขึ้น พฤติกรรมของมนุษย์หลายอย่างเกิดขึ้นมาโดยที่มนุษย์ไม่เคยมีประสบการณ์ตรง แต่มนุษย์สังเกตเห็นตัวแบบหรือผู้อื่นกระทำ

การเรียนรู้จากตัวแบบอาศัยกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

2.2.1. ตัวแบบ (Model)

2.2.2. ตัวแบบแสดงพฤติกรรมหรือการเสนอตัวแบบ (Modeling)

2.2.3. การกระทำตามตัวแบบหรือการเลียนแบบ (Imitation)

การกระทำตามตัวแบบหรือเลียนแบบนี้ภายในตัวผู้เลียนแบบได้เกิดกระบวนการทางปัญญา อย่างต่อเนื่อง เป็น 4 กระบวนการที่สำคัญดังนี้

2.2.3.1 กระบวนการใส่ใจ (Attentional Process) มนุษย์ไม่สามารถเรียนรู้อะไรได้เลย ถ้าขาดความใส่ใจและขาดการรับรู้ในสิ่งนั้น กระบวนการใส่ใจนี้จะเป็นตัวกำหนดว่าจะเลือกสังเกตตัวแบบแบบใดจากตัวแบบมากมายที่มีอิทธิพลต่อตนเอง และจะเป็นตัวกำหนดว่าข้อมูลหรือพฤติกรรมใดที่เลือกรับจากตัวแบบที่ได้เลือกแล้ว สิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการใส่ใจมีอยู่ 2 ประการ คือ

1) ลักษณะของตัวแบบ ตัวแบบที่มีลักษณะเด่น มีความดึงดูดใจสูง มีความซับซ้อนของพฤติกรรมน้อย จะมีโอกาสให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก

2) พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สังเกต ก็จะทำให้โน้มน้าวให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก

2.2.3.2 กระบวนการเก็บจำ (Retentional Process) ในการเรียนรู้โดยการสังเกต มนุษย์จะไม่สามารถเรียนรู้ได้เลย ถ้าจำการกระทำของตัวแบบไม่ได้ ดังนั้นในการเรียนรู้โดยการสังเกตกระบวนการเก็บจำการกระทำต่างๆ ที่ตัวแบบแสดงออกมาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ กระบวนการเก็บจำเป็นการเก็บรวบรวมแบบแผนของพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้สังเกตเห็น ทุกครั้งแล้วนำมาสร้างรูปแบบของพฤติกรรมที่แน่ชัด การเก็บจำจะกระทำในรูปของระบบการลงรหัสซึ่งมี 2 ลักษณะ คือการเก็บจำในรูปของสัญลักษณ์ทางภาษา (Verbal) การถ่ายโยงให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic Transformation) ทั้งสองประการนี้จะช่วยให้จำได้ง่ายและคงทน สำหรับการฝึกฝนการทบทวน หรือการกระทำจะส่งเสริมให้ผู้สังเกตจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดี

ยิ่งขึ้น ดังนั้นการเก็บจำรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวแบบจริงจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการเรียนรู้โดยการสังเกต

2.2.3.3 กระบวนการกระทำทางกาย (Motor Reproduction Process) ในการเรียนรู้โดยการสังเกตนั้น กระบวนการทางกายเป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่เก็บจำไว้มาเป็นการกระทำที่เหมาะสมการกระทำตามตัวแบบจำเป็นต้องจัดระเบียบการกระทำไว้ในระบบความจำโดยให้สอดคล้องกับแบบแผนพฤติกรรมที่ตัวแบบกระทำ ในระยะแรกของการกระทำตามตัวแบบ การดัดแปลงการกระทำให้มาเป็นพฤติกรรมใหม่ที่เหมาะสมจะทำได้ยาก แต่เมื่อทราบข้อบกพร่องระหว่างการดัดแปลงสัญลักษณ์มาเป็นการกระทำ จะช่วยให้การทำตามตัวแบบในระยะต่อมาถูกต้องมากยิ่งขึ้นในการเรียนรู้พฤติกรรมทั้งหลายในชีวิตประจำวันของมนุษย์ มนุษย์จะค่อยๆ ปรับแก้พฤติกรรมที่ละเล็กละน้อยจนกระทั่งทำได้ถูกต้อง ทั้งนี้โดยอาศัยการกระทำที่ผ่านมาเป็นข้อมูลย้อนกลับ

2.2.3.4 กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ได้เรียนรู้มา (Acquisition) กับการแสดงออก (Performance) เนื่องจากในชีวิตจริงของมนุษย์ในสังคมนั้นมีพฤติกรรมมากมายที่มนุษย์พบเห็นผู้อื่นกระทำมนุษย์จึงไม่สามารถกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบได้ทั้งหมด มนุษย์จึงเลือกกระทำตามตัวแบบเฉพาะการกระทำที่บุคคลเห็นว่าการกระทำนั้นให้ผลกรรมในทางบวกและไม่กระทำตามถ้าบุคคลเห็นว่าการกระทำนั้นให้ผลกรรมในทางลบ ฉะนั้นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นจึงเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อการจูงใจในการเรียนรู้โดยการสังเกต

ดังนั้นในการเรียนรู้จากการเลียนแบบตามองค์ประกอบทั้ง 4 ประการ จึงเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่ขาดไม่ได้ ถ้าขาดกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งจะทำให้การเรียนรู้จากการเลียนแบบขาดความสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้จากตัวแบบจะต้องมีความใส่ใจตัวแบบจนกระทั่งสามารถจำและแปลงระบบสัญลักษณ์ไปสู่การกระทำในภายหลังได้ โดยมีองค์ประกอบสุดท้ายคือแรงจูงใจที่จูงใจให้ผู้สังเกตแสดงการกระทำตามตัวแบบออกมาในที่สุด

3. ประเภทของตัวแบบ

ตัวแบบสำหรับการเรียนรู้โดยการสังเกตแบ่งได้ 3 ประเภทหลัก คือ

1) ตัวแบบจริง หมายถึง ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมให้ผู้สังเกตเห็น โดยทั่วไปตัวแบบจริงจะมีอิทธิพลต่อผู้สังเกตมากที่สุด

2) ตัวแบบสัญลักษณ์ หมายถึง ตัวแบบรูปภาพ ได้แก่ตัวแบบโทรทัศน์ในภาพยนตร์หรือรูปภาพอื่นๆ ในสถานะที่เด็กใช้เวลาในการดูโทรทัศน์กันมากตัวแบบอื่นๆ ที่เคยมี

มีอิทธิพลต่อเด็กยุคก่อนๆ เช่น พ่อ แม่ ครู ก็จะมีอิทธิพลในการสอนพฤติกรรมทางสังคมให้กับเด็กน้อยลง

3) คำบอกเล่าหรือสารบันทึก หมายถึง ตัวแบบที่แสดงการกระทำพฤติกรรม ให้ผู้สังเกตโดยการบอกเล่าด้วยคำพูดหรือการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

ในที่นี้ผู้วิจัยใช้ตัวแบบบุคคลจริงนำมาวิจัย

4. อิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อผู้สังเกต

แบนดูรา (1977) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อผู้สังเกตไว้พอสรุปได้ดังนี้

1) การสร้างพฤติกรรมใหม่ ตัวแบบสามารถช่วยให้ผู้สังเกตสร้างพฤติกรรมใหม่โดยผู้สังเกตจะรวบรวมแบบแผนการกระทำที่ได้เห็นหรือได้ยินมาแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นการกระทำ

2) การสร้างเกณฑ์ หลักการใหม่ในสภาพที่ผู้สังเกตได้สังเกตเห็นการกระทำของตัวแบบ ตัวแบบจะช่วยให้ผู้สังเกตสามารถสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ขึ้นมาได้ เช่น การเรียนรู้ทางภาษา ผู้เรียนสามารถสร้างหลักในการเข้าประโยคจากการได้ยินตัวแบบพูด

3) การสอนพฤติกรรมสร้างสรรค์ ตัวแบบจะช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ทั้งนี้เนื่องจากได้เห็นพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งจากตัวแบบมนุษย์สามารถนำประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ประกอบกับการกระทำของตัวแบบพัฒนาขึ้นมาเป็นพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้

4) การยับยั้งการกระทำและการหวั่นเกรงที่จะกระทำตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการยับยั้งหรือความหวั่นเกรงที่จะกระทำพฤติกรรม คือ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามตัวแบบนั้น ในทางตรงข้ามถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและถูกห้ามปรามแล้วไม่มีผลกระทบใดๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามตัวแบบนั้น

5) การส่งเสริมการกระทำ ตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมใดแล้ว ได้รับการเสริมแรงแบบทางอ้อม (Vicarious Reinforcement) ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากยิ่งขึ้น และในทำนองเดียวกันถ้าผู้สังเกตเห็นตัวแบบที่แสดงความก้าวร้าวและได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้นเช่นกัน

6) ด้านอารมณ์ นอกจากตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อผู้สังเกตในการกระทำตามตัวแบบดังกล่าวมาแล้ว ตัวแบบยังมีอิทธิพลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตอีกด้วย ตัวแบบจะกระตุ้นให้ผู้สังเกตเกิดแนวคิดและความรู้สึกคล้อยตามตัวแบบ

7) การเผยแพร่แนวความคิดและการกระทำ การกระทำของตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่แนวความคิดและการกระทำต่างๆ ใ้บุคคลในสังคมกระทำตาม นอกจากนี้ตัวแบบยัง

สามารถเผยแพร่แนวความคิดและการกระทำดังกล่าวจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งได้ด้วย กระบวนการเผยแพร่พฤติกรรมทางสังคมใหม่ๆ ดังกล่าวนี้นี้มี 2 กระบวนการ คือ กระบวนการ การเรียนรู้โดยตรง เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบแล้วนำมากระทำ อีกกระบวนการหนึ่งได้แก่ การ คัดแปลงประสบการณ์ที่ได้รับจากการสังเกตตัวแบบแล้วแสดงออกมานั้นการเรียนรู้จากการ เลียนแบบนอกจากผู้สังเกตจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองแล้ว ยังมีผลทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง อีกด้วย

5. การนำเสนอตัวแบบ

เบนคูรา ได้จำแนกการเสนอตัวแบบ เป็น 4 ประเภท คือ

1) การเสนอตัวแบบทางพฤติกรรม (Behavioral Modeling) หมายถึงการกระทำให้ ผู้สังเกตเห็นเช่นการที่มารดาเฝ้าบุตรเวลาให้บุตรเห็น ครูทิ้งขยะลงในถังขยะให้นักเรียนเห็น ดังนั้น ทั้งมารดาและครูเป็นการเสนอตัวแบบทางพฤติกรรม

2) การเสนอตัวแบบทางวาจา (Verbal Modeling) หมายถึง การใช้ภาษาโดยการพูดให้ ผู้สังเกตได้ยิน เช่น ครูบอกให้นักเรียนส่งการบ้าน 08.00 น. ตรงในวันรุ่งขึ้น

3) การเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) หมายถึงการใช้ตัวแบบภาพผ่าน สื่อต่างๆ ดังนั้นภาพที่ปรากฏในภาพยนตร์ วิทยุโทรทัศน์ วิดีทัศน์ งานภาพหนังสือประเภทต่างๆ คอมพิวเตอร์ต่างเป็นการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์

4) การเสนอตัวแบบสัมผัส (Kinesthetic Modeling) หมายถึงการเสนอตัวแบบที่ สามารถสัมผัสได้ เช่น อักษรเบลที่ใช้กับคนตาบอด

การเสนอตัวแบบให้ผู้สังเกตอาจใช้วิธีการเดียวหรือหลายวิธีผสมกัน อาทิเสนอตัวแบบ ทางพฤติกรรมผสมกับการเสนอตัวแบบทางวาจา เช่น ครูทำให้อูหรือ ชี้นะหรืออาจเสนอ ตัวแบบทางวาจาผสมตัวแบบสัญลักษณ์และตัวแบบทางพฤติกรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของเบนคูราอธิบายว่าพฤติกรรม ของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ 2 วิธีคือ การเรียนรู้จากผลกรรมซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ ตรงและการเรียนรู้จากการเลียนแบบ คือ การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ทางอ้อม อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของเบนคูราจะเน้นที่การเรียนรู้ จากการเลียนแบบเป็นสำคัญ

2.3 การใช้ตัวแบบ (Modeling)

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2529) กล่าวว่า การใช้ตัวแบบเป็นวิธีที่ง่ายและ ได้ผลรวดเร็ว หลักของการใช้ตัวแบบนี้ อาศัยแนวทางของกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต พฤติกรรมจากตัวแบบ ในการใช้ตัวแบบเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ให้มีประสิทธิภาพนั้น

จำเป็นต้องกำหนดและเลือกตัวแบบ ตลอดจนการให้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ และให้ผลกรรมที่ทำให้ผู้สังเกต เกิดความสนใจซึ่งหลักในการดำเนินการใช้ตัวแบบมีวิธีการดังต่อไปนี้

1) ตัวแบบนั้นควรมีอายุ เพศ และความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับผู้สังเกตตัวแบบ เช่น ถ้าต้องการให้นักเรียนเลียนแบบพฤติกรรมบางอย่างตัวแบบก็ควรเป็นนักเรียนด้วยกัน เป็นต้นว่าถ้าต้องการให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเข้าห้องสมุดก็ควรใช้ตัวแบบที่เป็นนักเรียนที่อยู่ภายในโรงเรียนเดียวกัน ไม่ควรใช้ตัวแบบที่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนอื่นๆ

2) ตัวแบบควรมีมากกว่า 1 คนขึ้นไป ซึ่งจะช่วยให้ผู้สังเกตความสนใจได้มากขึ้น นอกจากนี้ตัวแบบ ยังควรมีทั้งทั้งสองเพศ ตลอดจนอายุที่แตกต่างกันแต่ไม่ควรจะแตกต่างกันมากเกินไปนัก อย่างไรก็ตามตัวแบบควรมีอายุที่ใกล้เคียงกับผู้เลียนแบบด้วย

3) ลักษณะของพฤติกรรมที่ให้ผู้เลียนแบบควรเริ่มจากพฤติกรรมง่ายๆ เพื่อผู้สังเกตจะได้เลียนแบบได้ง่าย

4) เมื่อตัวแบบแสดงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์แล้ว ควรให้การเสริมแรงทางบวก หรือการลงโทษแก่ตัวแบบทันทีอันจะทำให้ผู้สังเกตตัดสินใจได้ว่าควรจะเลียนแบบพฤติกรรมนั้นหรือไม่ เช่น ตัวแบบแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับการเสริมแรงทางบวก พฤติกรรมนั้นก็จะได้รับการเลียนแบบเร็วขึ้น แต่ถ้าตัวแบบแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับการลงโทษ พฤติกรรมนั้นก็จะไม่ได้รับการเลียนแบบจากผู้สังเกต

5) ลักษณะการเสนอตัวแบบอาจเป็นคนในสภาพจริงหรือคนในภาพยนตร์ก็ได้ แต่ถ้าเป็นภาพยนตร์หรือภาพนิ่ง ก็ควรให้มีทั้งรูปและเสียงเพราะจะทำให้เกิดการสนใจได้ดีกว่าการแสดงภาพยนตร์หรือภาพนิ่งเฉยๆ แต่เพียงอย่างเดียว

6) ถ้าจะให้การเรียนรู้โดยการเลียนแบบได้ผลดียิ่งขึ้น อาจจะกระทำได้เมื่อผู้สังเกต พฤติกรรมตามตัวแบบแล้ว ควรให้การเสริมแรงทางบวกแก่ผู้สังเกตที่ดีและเลียนแบบนั้นทันที

7) เมื่อพฤติกรรมที่ผู้สังเกตเลียนแบบเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แล้วจึงค่อยๆ เปลี่ยนการเสริมแรงแบบทุกครั้งมาเป็นการเสริมแรงแบบบางครั้งบางคราว นั่นคือให้การเสริมแรงบ้างและไม่ให้การเสริมแรงบ้างตามเวลาที่เหมาะสม

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและจริยธรรม ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาค้นคว้าแยกเป็น 6 ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

2.4.1 การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

2.4.2 ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน

2.4.3 ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน

2.4.4 การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

2.4.5 การประหยัดและออม

2.4.6 การดำรงความเป็นไทย

ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และงานวิจัยที่ใช้ตัวแบบ ไว้ดังนี้

2.4.1 การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ (2520) ได้ให้ความหมาย ของการพึ่งตนเองไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ศึกษาหาความรู้ เป็นนิจ ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถและความชำนาญ ใช้ความรู้ ความสามารถของตนให้เต็มที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นรวมทั้งมีความเข้มแข็งอดทนและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง

ศิริพร กล่อมจันทร์ (2526) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่มุ่งกระทำการสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองในลักษณะดังนี้ คือ ปฏิบัติงานต่างๆ ที่ต้องรับผิดชอบทั้งงานส่วนตัว งานในหน้าที่ และงานของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วงด้วยตนเองอย่างมีมานะอดทน ตัดสินใจในสิ่งต่างๆ อย่างมั่นใจ กล้าเผชิญกับปัญหาและปฏิบัติตนในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

อารมย์ สดมี (2537) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเอง ไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่มุ่งกระทำการสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองในลักษณะดังนี้คือ ปฏิบัติงานที่ต้องรับผิดชอบโดยไม่ย่อท้ออุปสรรค ตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ได้อย่างมั่นใจกล้าเผชิญปัญหาและปฏิบัติตนในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

จากความหมายของการพึ่งตนเองข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความพยายามที่จะใช้ความรู้ความสามารถของตนเองไม่ทำตนให้เป็นภาระแก่ผู้อื่น และยังหมายถึง พฤติกรรมต่อไปนี้เป็น การศึกษาหาความรู้ ฝึกฝนตนเองให้มีความชำนาญ ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคทั้งปวง

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับ การพึ่งตนเอง ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

วิบูลย์ เข็มเฉลิม (2529) ได้กล่าวว่า การพึ่งตนเองกับการออมทรัพย์ จะสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่บุคคลว่าบุคคลมีหลักประกันที่จะทำให้พึ่งตนเองในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตมากขึ้นได้ จะเกิดความมั่นใจ และในขณะเดียวกันถ้าบุคคลมีความมั่นใจและภูมิใจในคุณค่าของตนเองจะมีความรู้สึกละสามารถพึ่งตนเองได้

รุ่งโรจน์ ตั้งสุรกิจ (2529) กล่าวว่า ในปัจจุบันได้มีการทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเอง แนวคิดการพึ่งตนเองนี้ค่อนข้างจะเน้นไปในการพึ่งตนเองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆ ด้านของครอบครัว

งานวิจัยของอารมย์ สดุมิ (2537) ได้ศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านการพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัยในตนเอง และความเสียสละ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 โดยส่วนรวมมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับมาก

จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพึ่งตนเองเป็นคุณลักษณะของพฤติกรรมพึงประสงค์ที่ถูกและควรประพฤติปฏิบัติในสังคมไทย

2.4.2 ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน

กรมวิชาการ (2523) ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง การทำงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอไม่เกียจคร้าน

สุพัตรา สุภาพ (2525) ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง ต่อความยากลำบาก และความมีมานะอดทน

ไพโรจน์ ปานอยู่ (2536) ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกโดยการทำการบ้าน และงานสม่ำเสมอตั้งใจทำงานที่มอบหมายให้มีความกระตือรือร้นในการเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

อารมย์ สดุมิ (2537) ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง ความมานะพยายาม เอาใจใส่ทำงานด้วยความกระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉยให้เวลาผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ และมีย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ เพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมาย

จากความหมายของความขยันหมั่นเพียรข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความขยันหมั่นเพียรหมายถึง ความตั้งใจมุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ ตั้งใจจริงให้สำเร็จด้วยความมานะอดทน เมื่อมีเวลาว่างก็ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับ ความขยันหมั่นเพียร ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

งานวิจัยของ ภาวนา ไพศาลสุขสมบูรณ์ (2535) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่พึงประสงค์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 394 คน ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความขยันหมั่นเพียร

ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และ ความซื่อสัตย์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอาชีพมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อารมย์ สุคมี (2537) ได้ศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์-ซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง ความมีวินัยในตนเองและความเสียสละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 ปรากฏว่า โดยส่วนรวมมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับมาก

จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณลักษณะของพฤติกรรมพึงประสงค์ที่คนไทยยึดปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านานและควรจะสืบทอดต่อไปยังลูกหลานด้วย

2.4.3 ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน

กรมวิชาการ (2523) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียรและความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

สุพัตรา สุภาพ (2525) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง การรู้จักหน้าที่ที่ตนต้องปฏิบัติหรือกระทำ ไม่นึกถึงแต่สิทธิเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการกระทำที่ควรกระทำหรือต้องกระทำตามสถานภาพ (ตำแหน่ง) ของบุคคลหนึ่งๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง การยอมรับผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำลงไป

ศิริพร กล่อมจันทร์ (2526) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลซึ่งแสดงออกเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

สุโท เจริญสุข (2528) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง ความสามารถที่จะทำและแสดงออกมาเอง ให้เหมาะสมต่อหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายในสังคมอันเป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎระเบียบและวินัย

ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล (2529) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

บุญเดือน ปั่นแสง (2535) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสนใจ พากเพียรพยายาม และละเอียดรอบคอบ มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รักษาสิทธิและหน้าที่ของตน ยอมรับผลการกระทำของตนด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

จากความหมายของความรับผิดชอบข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลพยายามปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทนและยอมรับผลการกระทำนั้นทั้งด้านผลดีและผลเสีย พร้อมทั้งปรับปรุงวิธีปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

งานวิจัยของ จงจรัส แจ่มจันทร์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนนทบุรี สำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรม 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดสาเห และความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ปรากฏว่า นักเรียน ส่วนมากมีพฤติกรรมทางจริยธรรมทั้ง 6 คุณลักษณะอยู่ในระดับขั้นที่ 5 ซึ่งหมายถึงทำตามหน้าที่ตามกฎหมายและบรรทัดฐานของสังคม

ยุพา ถิ่นอาบ (2524) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนครราชสีมา สำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรม 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความอดสาเหและความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 480 คน ปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทางจริยธรรมอยู่ในระดับที่ 5 คือทำตามกฎหมายและบรรทัดฐานทางสังคม

วิไล ๕ บัณฑิต พัดเย็น (2527) ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรสาคร ตามจริยธรรม 6 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดสาเห และความยุติธรรม จาก กลุ่มตัวอย่าง 375 คน ปรากฏว่า นักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 6 คุณลักษณะ

พรชัย รอดสมจิตร (2527) ได้ศึกษาถึงความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในสถานสงเคราะห์และที่อยู่ในครอบครัวปกติในเขตกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่า นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวปกติมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมสูงกว่านักเรียนในสถานสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงขึ้นตามลำดับอายุ ทางด้านการวิจัยของต่างประเทศก็มีเช่น ผลการวิจัยของ โจนส์และคณะ (Jones et.al., 1960) ได้ศึกษาพัฒนาการความรับผิดชอบของเด็ก ปรากฏว่า เด็กอายุ 9-10 ปี จะมีความรับผิดชอบน้อย ช่วงความรับผิดชอบของเด็กวัยนี้จะต่างกันมากและเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 11-13 ปี เด็กจะมีความรับผิดชอบสูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงอายุ 16-17 ปี ความรับผิดชอบจะคงที่อีกครั้งหนึ่ง

ซุนนิค (Zunick, 1963) ได้ศึกษา ความรู้สึกกับผิชอบของเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมต่ำ และฐานะทางสังคมปานกลางเพื่อต้องการทราบว่า การรับรู้ของเด็กในด้านความรับผิชอบนั้น แปรตามระดับชั้นทางสังคมหรือไม่ ปรากฏว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะปานกลางมีความรู้สึกด้านความรับผิชอบได้เร็วกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะต่ำ

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการรับผิชอบเป็นการกระทำที่สมควรปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยต่อไป

2.4.4 การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

พนัส หันนาคินทร์ (2524) ได้ให้ความหมายของการมีวินัยในตนเองไว้ว่า หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตามระเบียบข้อบังคับต่างๆ ด้วยความสมัครใจ

ศิริพร กล่อมจันทร์ (2526) ได้ให้ความหมายของการมีวินัยในตนเองไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แสดงออกในลักษณะต่างๆ เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสังคม ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปตามแนวทางที่สังคมยอมรับเต็มใจและพอใจที่จะกระทำในสิ่งที่ควรกระทำ

เฉลิมชัย รัตนกรี (2527) ได้ให้ความหมายของการมีวินัยในตนเองไว้ว่า หมายถึง การรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย กฎเกณฑ์และเงื่อนไขต่างๆ ที่สังคมกำหนดหรือตนเองกำหนดไว้

ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล (2529) ได้ให้ความหมายของการมีวินัยในตนเองไว้ว่า หมายถึง การควบคุมตนเองให้กระทำการและปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบ หรือทิศทางที่เหมาะสม

จากความหมายของการมีวินัยในตนเองข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการมีวินัยในตนเอง หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผนของบุคคล มีเหตุผลและเป้าหมายในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

นอกจากนี้ วไลพร แสงนภาพร (2523) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความมีวินัยในตนเองไว้ว่า ประเทศไทยสามารถรักษาความเป็นเอกราชมาได้เป็นเวลานาน อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างที่พร้อมจะอำนวยให้การพัฒนาประเทศก้าวไปไกลกว่าอีกหลายชาติ แต่ก็ยังพัฒนาไปได้ช้ากว่าประเทศอื่นอีกมาก ซึ่งอาจจะมีสาเหตุหลายประการที่เป็นอุปสรรค แต่สาเหตุหนึ่งที่เรายังไม่ค่อยคำนึงถึงกันว่าเป็นอุปสรรคที่กีดขวางความเจริญรุ่งเรืองของชาติ คือ ความมีระเบียบวินัยของพลเมืองดังที่ นพพร พานิชสุข (2525) ได้กล่าวถึงเรื่องความมีวินัยในตนเองไว้ว่า ประเทศที่เจริญหรือพัฒนาแล้วมักจะฝึกอบรมเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ตั้งแต่เด็กและขยายต่อไปเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ด้วยเหตุนี้การที่จะให้ประชาชนคนไทยมี

ระเบียบวินัยย่อมต้องปลูกฝังอบรมตั้งแต่เยาว์วัย และในการปลูกฝังระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นเป็นเบื้องต้นนั้น จะส่งผลให้ประชาชนเป็นผู้ที่เคารพกฎหมายบ้านเมืองติดตามมาภายหลัง นอกจากนั้น ชม ภูมิภาค (2525) กล่าวว่า การปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ต้องให้ได้ทั้งหลักการและการปฏิบัติ โดยมีหลักการเกี่ยวกับ ความมีระเบียบวินัย ดังนี้

1. ความมีวินัยช่วยให้ประหยัดเวลา และทำให้งานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย
2. ผู้มีวินัยในตนเองต้องมีความตรงต่อเวลา และหน้าที่
3. การมีวินัยในตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้
4. การมีวินัยทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
5. การขาดระเบียบวินัย ทำให้เป็นผลเสียแก่งานและตนเอง

และนอกจากนั้น ยังจะต้องมีความรู้ความสามารถในสิ่งต่อไปนี้ คือ รู้จักลักษณะและคุณค่าของความมีวินัย ปฏิบัติตนเป็นนิสัยและมีวินัยในตนเอง รู้จักปรับปรุงและแก้ไขนิสัยที่บกพร่องของตนเอง ตลอดจนสามารถบอกประโยชน์ของความมีวินัยได้

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีระเบียบวินัย ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

งานวิจัยของ วิระวรรณ อามระดิษ (2522) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปรากฏว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต มีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมเรื่องความมีระเบียบวินัยอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ

วิเชียร พงษ์ประเสริฐ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2525 ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมเรื่องการมีระเบียบวินัยนั้น โดยส่วนรวมนักเรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในเรื่องการรักษาระเบียบวินัยอยู่ในระดับที่พึงประสงค์

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การมีระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่ทุกคนให้ความสำคัญ เป็นการกระทำที่ดี ควรประพฤติและปฏิบัติ

2.4.5 การประหยัดและออม

สฤณี ลิทธิเดช (2525) ได้ให้ความหมายของการประหยัดและออมไว้ว่า หมายถึงการเก็บรักษาทรัพย์ สะสมเอาไว้ใช้เมื่อถึงคราวจำเป็น

เจ้าคณะภาคมหานิกาย (2528) ได้ให้ความหมายของการประหยัดและออมไว้ว่า “การประหยัด ” หมายถึง การใช้จ่ายให้พอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ โดยไม่ให้ฟุ้งเฟื่องนัก ไม่ฟุ่มเฟือยนัก คำว่า “ออม” หมายถึง รู้จักเหลือเก็บรักษาไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น

จากความหมายของการประหยัดและออมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การประหยัดและออม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินใช้เงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด มีการเก็บออมยับยั้งความต้องการของตน ตัดสินใจใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ ความจำเป็นของตน อย่างรอบคอบไม่ตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับ การประหยัดและออม ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

งานวิจัยของ สุรพล นาควาณิช (2521) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน 10 คุณลักษณะ ได้แก่ การประหยัดและการออม ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การรักษาระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี ความยุติธรรม ความมีเหตุผล ความกตัญญู กตเวที และความอดุสาหะ ปรากฏว่า โดยส่วนรวมแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมทางจริยธรรมอยู่ในสภาพที่น่าพอใจ 4 คุณลักษณะ เรียงตามลำดับดังนี้ ความกตัญญู กตเวที ความเสียสละ การประหยัดและออม และความมีเหตุผล

ชุตินาถ รัตนวรรณะ (2527) ได้ศึกษาค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ของนักศึกษา ระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครูภาคกลาง จำนวน 780 คน ปรากฏว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีค่านิยมด้านการประหยัดและออมไม่แตกต่างกับนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาวนา ไพศาลสุขสมบูรณ์ (2535) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่พึงประสงค์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 33 สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 จำนวน 394 คน ปรากฏว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความประหยัดกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอาชีพมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การประหยัดและออมเป็นการกระทำที่ดีที่ถูกและควรปฏิบัติ

2.4.6 การดำรงความเป็นไทย

เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ (2527) ได้กำหนดแนวทางในการรักษาและธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติไทย กระทำได้ดังนี้

1. พื้นฟูศิลปพื้นเมืองด้านต่าง ๆ ในเรื่องการละเล่น ขบร้อง ฟ้อนรำ และดนตรี เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ เช่น งานเทศกาลลอยกระทง งานแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

3. ส่งเสริมให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าในสถาปัตยกรรมไทย เช่น วัดไทย บ้านทรงไทย โบสถ์ไทย หอระฆัง ธรรมมาสน์ ในการสร้างอาคารดังกล่าวควรได้รับการสนับสนุน

4. ค้นคว้าฟื้นฟู ให้เห็นคุณค่าของคนดีของท้องถิ่น ของชาติ ประวัติของท้องถิ่น นิทานพื้นบ้าน โบราณสถาน ศิลปวัตถุ ให้รู้สึกภูมิใจและหวงแหน ช่วยดูแลรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ

5. จัดตั้งองค์กรส่งเสริมเผยแพร่เอกลักษณ์ของชาติในระดับท้องถิ่น โดยอาศัยองค์กรภาคเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐบาลที่มีอยู่แล้ว จัดทำเอกสาร ภาพยนตร์ เผยแพร่จัดหน่วยเคลื่อนที่ออกเผยแพร่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์เป็นประจำ

6. กำหนดวิชาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชาติไว้ในหลักสูตรระดับวิทยาลัยครู เป็นวิชาบังคับร่วมให้สถาบันแห่งชาติดำเนินงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมไทยอย่างกว้างขวางและจริงจัง จนถึงระดับหมู่บ้าน วางมาตรการป้องกันหรือสกัดกั้นวัฒนธรรม ที่ไม่พึงปรารถนาของต่างชาติ เข้ามาในประเทศไทย

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับ การดำรงความเป็นไทย ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 8 (2533) ได้ศึกษาความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2532 เขตการศึกษา 8 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในเขตการศึกษา 8 รวม 8 จังหวัด จังหวัดละ 6 โรงเรียน โรงเรียนละ 20 คน รวมทั้งสิ้น 960 คน ปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยอยู่ในระดับพอใช้ นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยอยู่ในระดับพอใช้

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การดำรงความเป็นไทยยังไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควรแต่เริ่มมีการกำหนดแนวทางการดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยและเริ่มเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ซึ่งควรดำรงไว้ตลอดไป

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้ตัวแบบ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

ศัคนางค์ มณีศรี(2523) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง เรื่อง ผลของการใช้ตัวแบบและการสอนในการฝึกทักษะการสนองตอบด้วยความเห็นใจทางวาจาแก่ผู้ปรึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ที่กำลังศึกษาวิชาเทคนิคในการให้คำปรึกษา จำนวน 72 คน มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2523 ซึ่งปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้ฟังตัวแบบของการสนองตอบด้วยความเห็นใจในระดับที่แตกต่างกันจะมีการสนองตอบด้วยความเห็นใจในระดับที่แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสอนเรื่องความเห็นใจ จะมีการสนองตอบด้วยความเห็นใจ

แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการสอน และ จำนวนตัวแบบที่มากขึ้นทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้ฟังตัวแบบของการสนองตอบด้วยความเห็นใจในระดับสูงแสดงความเห็นใจมากขึ้น

ประนอม ประเสริฐศรีศักดิ์ (2523) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้ตัวแบบและการเสริมแรงทางบวกในการเพิ่มพฤติกรรมการถามและตอบคำถามในชั้นเรียนของเด็กปัญญาอ่อนที่สามารถเรียนได้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับ 4 โรงเรียนปัญญาวัชรนิกร กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 คน ซึ่งมีพฤติกรรมการถามและตอบคำถามในเวลาเรียนเฉลี่ยต่ำกว่า 1 ครั้งในเวลา 30 นาที ปรากฏว่า พฤติกรรมการถามและตอบคำถามของผู้รับการทดลองทั้ง 5 คน เพิ่มขึ้นในระยะที่ใช้ตัวแบบและการเสริมแรงทางบวก แสดงว่าการใช้ตัวแบบและการเสริมแรงทางบวกช่วยเพิ่มพฤติกรรมการถามและตอบคำถามของผู้รับการทดลองได้

สุนทรี ชูโต (2523) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง เรื่อง การใช้ตัวแบบภาพยนตร์เพื่อลดความกลัวของเด็กวัยรุ่นไทย โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนวัยรุ่นที่มีความกลัวหนูของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ซึ่งมีอายุระหว่าง 13-15 ปี อายุเฉลี่ย 13 ปี 4 เดือน จำนวนทั้งสิ้น 30 คน แบ่งเป็นทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มทดลองเป็นกลุ่มที่ได้ดูตัวแบบภาพยนตร์ ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่ไม่ได้ดูตัวแบบภาพยนตร์ ปรากฏว่า ตัวแบบภาพยนตร์นี้มีผลต่อการลดความกลัวของเด็กวัยรุ่นไทยได้

โกศล มีคุณ (2524) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง เรื่อง การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะในการสวมบทบาทของเด็กชั้นประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 อายุตั้งแต่ 9 ถึง 14 ปี จำนวน 191 คน ปีการศึกษา 2523 โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1). เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของวิธีการฝึกฝนทั้ง 4 แบบ ซึ่งใช้ในการยกระดับจริยธรรม 3 ประการ 2). เพื่อศึกษาหาคำตอบว่าผู้ที่มีลักษณะใดจึงจะเหมาะสมและได้รับประโยชน์จากการฝึกฝนมากที่สุดและต้องการทดลองสมมุติฐานจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมในส่วนที่ว่า ความสามารถในการสวมบทบาทเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งสำหรับพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรม จากผลการวิจัยโดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 ปรากฏว่าการฝึกความสามารถในการสวมบทบาทเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรมและยังปรากฏอีกด้วยว่าความสามารถในการสวมบทบาทนั้นสามารถพัฒนาได้โดยวิธีการฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

จิรวรรณ วิรัชกุล (2524) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชลบุรี โดยศึกษาจริยธรรม 6 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดสาเห และความยุติธรรม ความมีระเบียบวินัยปรากฏว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนหญิงสูงกว่านักเรียนชาย ในเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบความมี

ระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความอดสาเห ส่วนในเรื่องความสามัคคีและความยุติธรรม นักเรียนชายสูงกว่าหญิง

กรมสามัญศึกษา (2523) ได้ศึกษาพฤติกรรมครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 528 คน จาก 72 โรงเรียน ใน 12 เขตการศึกษา ความมุ่งหมายในการศึกษาวิจัย คือ ศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของครูในห้องเรียน ศึกษาพฤติกรรมของครูในการปรับแก้พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน และวิธีการปลูกฝังจริยธรรมของครูให้แก่ นักเรียนในห้องเรียน ผลการวิจัยโดยเฉพาะในความมุ่งหมายเกี่ยวกับลักษณะของจริยธรรมและวิธีการที่ครูปลูกฝังให้แก่ นักเรียนในห้องเรียน ปรากฏว่า จริยธรรมที่ครูปลูกฝังแก่นักเรียนตามลำดับดังนี้ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ความมีเหตุผล ความอดสาเห ความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต ความประหยัด ความเสียสละ ความเมตตา-กรุณา ความกตัญญูกตเวที และความยุติธรรม ส่วนวิธีในการปลูกฝังจริยธรรมเรียงตามลำดับ คือ วิธีที่ครูบอกแนะนำ วิธีให้นักเรียนฝึกพฤติกรรม วิธีให้รางวัล - ลงโทษ วิธีให้นักเรียนอภิปรายหาเหตุผล และวิธีให้นักเรียนสังเกตพฤติกรรมต้นแบบ โดยเฉพาะในส่วนของความรับผิดชอบ วิธีที่ครูปลูกฝังเรียงตามลำดับคือ ครูบอก - แนะนำ นักเรียนฝึกพฤติกรรมให้รางวัล - ลงโทษ นักเรียนอภิปรายหาเหตุผล และนักเรียนสังเกตพฤติกรรมต้นแบบ

สุดใจ บุญอารีย์ (2530) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลทางจริยธรรมกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดอุบลราชธานีในจริยธรรม 3 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความเสียสละ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 240 คน ปรากฏว่า ผลของการใช้เหตุผลทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมแต่ละด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และ ความเสียสละ มากน้อยตามลำดับก่อนหลัง และได้ให้ข้อเสนอแนะว่าในการปลูกฝังจริยธรรมจะต้องมีผู้รอบรู้ทั้งในด้านแนวคิดเดิม เช่น แนวคิดทางศาสนาที่สังคมยึดถือและแนวคิดใหม่แล้วนำแนวคิดทั้งสองมาผสมผสานกันใช้ในสังคมไทย ในการนำทฤษฎีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลทางจริยธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมในสังคมไทยควรจะต้องสนใจทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

จรัส ดิษฐ์แก้ว (2524) ได้ทำการศึกษาผลของตัวแบบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการปรับตัวทางด้านสังคมของนักเรียนที่เพื่อนไม่ยอมรับ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เพื่อนไม่ยอมรับ โรงเรียนตากวิทยาคม จำนวน 60 คน ปีการศึกษา 2524 ใช้วิธีการสุ่มแบ่งนักเรียนที่เพื่อนไม่ยอมรับออกเป็นกลุ่มควบคุมและ

กลุ่มทดลองกลุ่มละ 30 คน ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของอัตรานวัตกรรมและการปรับตัวทางด้านสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธงชัย โรจนวิภาต (2524) ได้ทำการศึกษาผลของตัวแบบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงอัตรานวัตกรรมและการปรับตัวทางด้านสังคมของนักเรียนที่ประพฤติดัดต่อสังคม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนที่มีพฤติกรรมขัดต่อสังคมจำนวน 60 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพระนารายณ์ ปีการศึกษา 2524 ใช้วิธีการสุ่มแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มควบคุม 30 คนและกลุ่มทดลอง 30 คน ปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของอัตรานวัตกรรมและการประมาณค่าการปรับตัวทางด้านสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รัตนา นฤภัทร (2524) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการสอนทักษะการทวนซ้ำด้วยวิธีสอน 3 แบบ คือ การบรรยาย การให้ตัวแบบ และบทบาทสมมติแก่นักศึกษาจิตวิทยาการปรึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่กำลังเรียนวิชา 417-313 การวัดทางจิตวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2524 สุ่มกลุ่มตัวอย่าง อย่างง่ายจากนิสิต 33 คน จากนั้นสุ่มแบบไม่เจาะจงเข้ารับเงื่อนไขการทดลอง 3 เงื่อนไข คือ กลุ่มบรรยาย กลุ่มให้ตัวแบบและกลุ่มบทบาทสมมติ ปรากฏว่า วิธีสอนแบบบทบาทสมมติเป็นวิธีสอนที่ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงที่สุด รองลงมาคือวิธีสอนแบบให้ตัวแบบและบรรยายตามลำดับ

จรรยา นาครัตน์ (2527) ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง เรื่อง ผลของตัวแบบสัญลักษณ์ที่มีต่อพฤติกรรมเอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนจำการบุญ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ปรากฏว่า กลุ่มทดลองที่อยู่ในสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อและพูดสนับสนุนการเอื้อเฟื้อแสดงพฤติกรรมการเอื้อเฟื้อมากกว่า กลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดารารวรรณ โต๊ะปันดา (2527) ได้ทำการศึกษาผลของการเสนอตัวแบบต่อการลดความวิตกกังวลของนักศึกษา ก่อนเข้าศึกษาภาคปฏิบัติวิชาการพยาบาลจิตเวช กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาพยาบาลปีที่ 3 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 10 คน ที่จะเข้าศึกษาภาคปฏิบัติวิชาการพยาบาลจิตเวช โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 5 คน และกลุ่มควบคุม 5 คน ให้กลุ่มทดลองชมตัวแบบจากเทปบันทึกภาพ 3 เรื่อง เรื่องละ 2 ครั้ง ติดต่อกัน 3 สัปดาห์ ปรากฏว่ากลุ่มทดลองสามารถลดความวิตกกังวลได้มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทิพย์รัตน์ ไทศรีวิชัย (2529) ได้ศึกษาผลของรายการโทรทัศน์ “ธรรมะวันละ 2 นาที” ที่มีต่อความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในสภาพการณ์ทดลอง กลุ่มตัวอย่างจะได้ดูรายการโทรทัศน์ “ธรรมะวันละ 2 นาที” วันละ 1 ตอน เป็นเวลา 8 วัน และรายการชีวิตสัตว์ และในสภาพการณ์ควบคุม กลุ่มตัวอย่างจะได้ดูรายการชีวิตสัตว์เพียงอย่างเดียว ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ประภาพรณ อุ่นอบ (2529) ได้ทำการศึกษาผลของการโฆษณาทางโทรทัศน์เรื่อง “ดาวพิเศษ” ที่มีต่อพฤติกรรมการทิ้งขยะของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ ประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนจตุรวิทย์วิทยานุกูล อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 80 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 40 คน นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มทดลองจะได้ดูแถบบันทึกภาพการโฆษณาทางโทรทัศน์เรื่อง “ดาวพิเศษ” ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมไม่ได้ดูแถบบันทึกภาพการโฆษณาทางโทรทัศน์เรื่อง “ดาวพิเศษ” ปรากฏว่า จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลองแสดงพฤติกรรมการทิ้งขยะลงถังขยะมากกว่าจำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิทยาลัยครูนครปฐม (2530) ทำการศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้วิธีการสอบถามความคิดเห็น จากกลุ่มตัวอย่างครู อาจารย์ และ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมทั่วประเทศ จำนวน 68 แห่ง ปรากฏว่าในด้านการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะเกี่ยวกับปัญหาด้านกิจกรรมการเรียนจริยศึกษามีปัญหาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษาให้น่าสนใจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการสอนจริยศึกษา โดยบูรณาการอยู่ในวิชาชีพอื่น การทำการซ่อมเสริมจริยธรรมที่นักเรียนยังไม่ผ่านให้บรรลุ การใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอน และความร่วมมือของผู้ปกครองในการอบรม จริยธรรมแก่นักเรียน ตามลำดับ และยังได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจก็คือครูใช้วิธีที่ประยุกต์เทคนิคการปรับพฤติกรรมและวิธีการสอนที่ประยุกต์เทคนิคการเสริมสร้างเจตคติค่อนข้างน้อย

จริญ ชนมิตร (2533) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างจริยธรรมที่ครูเป็นผู้ดำเนินการกับนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการในจังหวัดระนอง โดยทำการศึกษาคำถามจำนวน 142 คน ปรากฏว่า การเสริมสร้างจริยธรรมในรูปแบบที่นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการมีค่าเฉลี่ยหลังสอนสูงกว่ารูปแบบที่ครูเป็นผู้ดำเนินการ

กิจกรรมทุกเรื่อง ซึ่งกิจกรรมหลักที่กำหนดคือมีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นของนักเรียนโดยเลือกใช้สื่อกระตุ้น คือ นิทาน กรณีตัวอย่าง และคำขวัญ

สุพล บุญทรง (2534) ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนจริยศึกษาในชั้นประถมศึกษาด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เสนอแนะในหลักสูตร จากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดเทศบาลเมืองนครสวรรค์จำนวน 60 คน ปรากฏว่า กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์สามารถสร้างทัศนคติที่ดีให้กับนักเรียนได้ดีกว่ากิจกรรมที่เสนอแนะในหลักสูตร โดยเฉพาะ นักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนสูง (ระดับผลการเรียนดี) มีทัศนคติดีมากกว่านักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนต่ำ

ถาวร ชัยจักร (2535) ได้ทำการศึกษาการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน : ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมก่อนการฝึกอบรม และพฤติกรรมคาดหวังเชิงจริยธรรมหลังการฝึกอบรม เยาวชนที่เข้ารับการฝึกเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจำนวน 84 คน ปรากฏว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมคาดหวังเชิงจริยธรรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิรมย์ สันชุม (2535) ทำการศึกษาการสร้างชุดฝึกสมาธิแบบสื่อประสมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนคอนตะลี อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 30 คน ตามรูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียวที่มีการวัดก่อนและหลังการทดลอง ปรากฏว่า หลังทดลองนักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกับก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญ

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2524) ได้จัดดำเนินการโครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม โดยได้ทดลองนำเอาวิธีการที่ประยุกต์จากเทคนิคการปรับพฤติกรรมและเทคนิคการเสริมสร้างเจตคติไปใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมให้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งปรากฏว่าทั้งสองวิธีดังกล่าวเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การใช้วิธีการในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมนั้นมีเทคนิควิธีการหลายรูปแบบที่สามารถใช้ได้ผลดังกล่าว คือ การฝึกความสามารถในการใช้บทบาทเทคนิคการปรับพฤติกรรมและการใช้ตัวแบบ การฝึกให้นักเรียนใช้เหตุผลทางจริยธรรม การเสริมสร้างจริยธรรมโดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ การใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์แต่เทคนิคในการปลูกฝังจริยธรรมโดยการใช้ตัวแบบ ของนักเรียนมีการนำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนค่อนข้างน้อยทั้งที่เป็นวิธีการที่กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ ได้วิจัยแล้วปรากฏว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งก็สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษาการใช้เทคนิควิธีการใช้ตัวแบบ อย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดการปลูกฝังจริยธรรมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป